

JIŘÍ KUDRNÁČ

DVA BÁSNÍCI Z KATOLICKÉ MODERNY¹

V bohaté literatuře českého fin de siècle vykrytalizovala v polovině 90. let skupina Katolické moderny. Její usilování bylo současníkům pochopitelné a přijatelné. Brzy se pyšnila ambiciózním beletristickým a teoretickým orgánem, časopisem *Nový život*, který patřil mezi několik dobově nejvýznamnějších periodik. O oprávněnosti hnutí Katolické moderny nebylo od počátku pochyb, byla konečně součástí obdobných tendencí projevujících se i v literaturách jiných národů (srov. např. Griffiths 1966). Její jednotliví autoři pilně publikovali a s optimismem bojovali o uznání. Už v době přelomu století se však ukázalo, že významnějšími autory než členové Katolické moderny jsou její sympatizanti, zejména Otokar Březina a Julius Zeyer. Toto konsensuální hodnocení je zřetelné v generačních literárněkritických či literárněhistorických syntézách, jako jsou F. V. Krejčího *Deset let mladé literatury* (1902), Karáskovi *Impresionisté a ironické* (1903), stati Arnošta Procházky z let 90. a 900. (otištěné v jeho knize *České kritiky*, 1912) i pozdější Šaldova *Moderní literatura česká* (1909). Tam všude se autorům Katolické moderny dostalo menší pozornosti než představitelům ostatních určujících literárních uskupení přelomu století a na této hierarchii se bezpochyby ani dnes nic zásadního nezmění. To literární historiky nezbavuje povinnosti znovu se tvorbou přímých členů Katolické moderny zabývat, což se v posledních letech relativně zvýšenou měrou děje.

Jako hierarchicky nejvyšší byla v období působnosti Katolické moderny chápána poezie. V čele Katolické moderny stála po celou dobu jejího trvání trojice ambiciózních básníků – kněží, z nichž největší výhradní pozornosti se dnes těší organizátor Karel Dostál – Lutínov (Soldán 2000, Marek 2000b). Ostatním dvěma, průkopníku Xaveru Dvořákovi a mnohostranně múzickému Sigismundu Bouškovi, věnujeme následující stať.

Básníkem, jehož přínos české poezii byl soustavnější a zřetelný i v některých celých sbírkách, byl Xaver Dvořák. Jeho prvotina, kniha mariánských sonetů

¹ Tato studie byla vypracována za podpory GA ČR (v rámci grantového projektu číslo 405/00/1069).

Zlatou stezkou (1888), spoluvytvářela poetiku 90. let, spolu se známějšími knihami Jaroslava Kvapila *Padající hvězdy* (1889), Otakara Auředníčka *Verše* (1889) a *Zpívající labuť* (1891) a Jaromíra Boreckého *Rosa mystica* (1892). Tyto Dvořákovy adresné básně vynikaly zjištěnou senzibilitou, jaká do české poezie pronikala s Vrchlického překlady z prokletých básníků, v jeho vlastních básních částečně jimi inspirovaných (srov. Jirát 1945) a v počátcích Macharových (Pešat 1959: 22 – 23). Zároveň je sbírka charakterizována subjektivizovanými krajinami reálnými a fantastickými, které korespondují s Baudelairovou ideou surnaturalismu, tedy spojitosti smyslově postižitelné skutečnosti se světem transcendentním (Baudelaire 1861/ 1968: 486-497; Levý 1947: 357n.; Raymond 1933/ 1970: 9-16). Dvořák v krajinách svých básní nalézá výmluvné a nápadné stopy Boží přítomnosti; tato významová centra odpovídají symbolům a alegoriím Baudelairovým. V souladu s Baudelairem a dalšími symbolisty exponuje Dvořák vzájemné korespondence různých smyslových vjemů, jaké Baudelaire proslavil v programové básni *Spojitosti*. Zatímco Baudelaire využíval náboženskou metaforiku a motiviku v poezii tematicky různorodé, Dvořákova poezie je tematicky jednoduší. V básni *Královně máje* nalézáme částečnou paralelu s Baudelairovou básní *Harmonie večera*, v níž podle Otakara Levého „nepodává autor souvislý <obraz> letního večera, nýbrž pouhou řadu smyslových dojmů a citových emocí. Tato zdánlivě nesouvislá řada dojmů a emocí je zharmonizována celkovým náladovým ovzduším: pocitem nábožensky vroucího dojetí, které probudí v básníkovi vzpomínka na milovanou ženu. Aby vystihl tento pocit, použil metaforických obrazů vzatých z katolického kultu: z květů stoupá vůně jako z kadidelnic, obloha je smutná a krásná jako oltář, vzpomínka na milovanou ženu září v básníkovi duši jako monstrance.“ (Levý 1947: 365 – 366)

V Dvořákově náboženské básni je za pomoci nespojitých smyslových dojmů a emocí vyzývána Panna Maria:

Královně máje

I

Jest země kalich teď, zkad vůně svěží
 k azuru vstoupá výš nad vlny lesů
 na křídle skřívána, jenž v něžném plesu
 se v kruhu vznáší nad hradem a věží.
 Na vodách bílý závoj mlhy leží
 a rosné perly v tmavých lístkách vřesu,
 jenž zachytil se skalním na útesu,
 se stříbrem skvějí, jako když se sněží.
 Hle, stromy v květu, větve – rubín vzňatý
 a v mechu mušky spí jak paprsk zlatý.
 Jest první máj, zas v zpomínkách se chvěji,
 zas nitrem zašlé zvuky tklivě znějí –
 zas země květ svůj na oltář Ti dává,
 zas ret můj šeptá: „Maria! buď zdráva!“

(Dvořák 1888: 89)

Dvořákův náboženský symbolismus spoluvytváří ranější fázi české symbolistní poezie před Březinou, Sovou a Hlaváčkem, podobně jako poezie Jaromíra Boreckého, nejvlivnějšího z trojice uvedených průkopníků:

Terciny melancholické

Ve vůni šeříku a mroucích fial vzdechu
se v černých lilií mdlou náruč slunce kácí
na řadrech noci spat ve stínů cudném spěchu.
Ve přítmí tajemné teď skutečnost se ztrácí
a neurčitým snem vše v touhách tiše splývá,
kdy v černých lilií se náruč slunce kácí.
Vzduch čímsi jitrí se, co na dně srdce zpívá
jak citů neznámých bolestná harmonie,
s níž neurčitým snem vše v touhách tiše splývá.
(Borecký 1892: 13)

Consolatrix nostra

Hle, jarní večer v červánkách juž plane
a zlatem modré hory obsypává.
List nacheň hoří, perlami zas tráva
a z větví vlajou flóry mlhotkané.
Vzduch čistý je – je cítit růže plané
i vůni fial, z kalichu jak vstává,
zřít stínů tlum, jak letí v lada tmavá,
a září měsíce, když v temno skane.
(Dvořák 1888: 92)

Poezii obou autorů je společná zjitřená senzibilita a pečlivé, podrobné rozpracování konkrétních, smyslově názorných obrazů, čímž vývojově překonávají raný symbolismus Vrchlického. Na rozdíl od Boreckého, který symboly ponechává v obecném významu, však Dvořákovy básně ústí v náboženské invokace:

Ve stínu lip, hle, kaplička se bělá,
z kad dítek zaznívá v kraj píseň vřelá,
až ohlas její vzbudil vlny ze sna,
jak zlatý paprsk na větvích se třás,
pak vzdechem mluvil ve mně, v srdce klesna:
„Ó matko, matko! Neopouštěj nás!“
(Tamtéž)

Tato Dvořákova poezie se blíží konceptu čisté poezie, formulovanému na základě typologicky pojatého symbolismu a autonomního *umění pro umění* nejvlivněji Henrim Bremondem (Bremond 1926/ 1935, Šalda 1931, Černý 1935). Tato Dvořákova poezie patří svými formálními a ideovými rysy k poměrně konzervativnější části moderní poezie přelomu století, před období volného ver-

še: jsou to jedenáctislabičný jambický verš, forma sonetu (obojí je shodné s Baudelairem a některými jeho následovníky), ideově umírněné a esteticky a psychologicky podpořené pojetí náboženské problematiky, vůle ke klasické harmonii. Takto Dvořák předchází podobnou tvorbu mladších spiritualistických básníků z 30. a 40. let: Josefa Hory, Jana Zahradníčka, Václava Renče, Františka Hrubína nebo Josefa Palivce. Jejich vztah k čisté poezii a jejím představitelům zaznamenali už současníci (Šalda 1933, Arne Novák 1936 – 1939: 1300, 1327, Černý 1994: 77).

Na přelomu století byl Dvořák ovlivněn také symbolistní a dekadentní poetikou Březinovou a Karáskovou. Tuto jeho osobně naléhavou náboženskou poezii mohl následovat Karel Hlaváček v *Žalmech* (avšak doklady o tom nemáme; Soldan 1930; Mukařovský 1932 a 1934). „Ó nepochopitelná! Ó blesku náhle vzplanulý/ se chvějícími ňadry Boha,/ ty šílicí zde lásky věčný květe!// Ach, touho přejít v milovaného,/ žhnout rozpálenými čivy,/ zrát v srdci rozníceného/ jak víno přetajemné révy!// Ó mžiku zachycující věčnost v tváři/ ty zakřiknutý plese nevýslovně blažených/ ó zrcadlo, jež vyšlehává// jas paprsků všech, sluncí všech a září/ ty plně skojení snů žhavě vysněných:/ jsi hrob, kam mystik srdce pochovává.“ (Závěrečná báseň cyklu *Eucharistia*; Dvořák 1897: 31.) Dvořákovy obrazy se blíží obrazům Hlaváčkovým, Dvořák však neuvolňuje pravidelný verš, jeho rým nedosahuje Hlaváčkovy rafinovanosti (srov. Jirát 1946/ 1978) a eufonie založená na jednotlivých hláskách a menších skupinách postrádá Hlaváčkovu sugestivnost (srov. Mukařovský 1932). To ukazuje např. druhá a třetí sloka z básně *O salutaris hostia!* ze sbírky *Sursum corda*:

(...)

Jak slunce večerní v hloub moře vchází
a vlny hoří rubínovým žářem,
hle, nebes záře prosvítá tím tvarem,
co perel řad se kolem stkvoucí sází
a svítí nevýslovným ráje čarem.
Jas roste víc, v něm duše má se topí
jak hvězda ve záplavě zory stkvící,
v něm jak by roztál plamen bílých svící
a kanul na zemi a šlehal v stropy,
jsou stěny břeh, kam bije tryskající.

(Dvořák 1897: 26)

Přelom století byl vrcholným obdobím Dvořákovy poezie. Později Dvořák svou vývojovou podnětnost rozmělnil a jen slabě reagoval na některé další podněty, které přinesl vývoj básnictví. Tak ve sbírce *Modlitby básnickovy* (1913) poněkud zjednodušil březinovskou poetiku v její hymnické fázi a svým idealistickým vitalismem se dostal do souvislosti s obrodným úsilím autorů kolem *Almanachu na rok 1914*. Dvořákovův náboženský symbolismus se dále extenzivně uplatňoval v rétorické poezii národního mysticismu, navazující na Nerudovy *Zpěvy páteční*, ve sbírkách *Na stožáru* (1929) a *Pod svícem svobody* (1934).

Xaver Dvořák je také autorem knížky *Pange lingua. Apoteóza eucharistie* (1935), která patří do linie imaginativní a spirituální prózy (v *Lexikonu české literatury* je chybně označena jako báseň). Je to tematicky náboženská rytmizovaná básnická próza, vizionářská a meditativní. Ještě několik let po Březinově smrti se řadí k prózám, které navázaly na jeho eseje a oživily symbolismus některými z následujících tendencí, expresionismem, unanimismem nebo vitalismem, jako dříve Demlovy knihy *Hrad smrti* (vznikal od 1909, knižně vyšel 1912), *Tanec smrti* (prózy vznikaly od 1908, knižně 1914), *Moji přátelé* (vznikali od 1909, knižně 1913) a *Miriam* (vznikala od 1913, knižně vyšla 1916), *Durychův Svatý Jiří* (1908, knižně 1915) nebo prózy Reynkovy. Dvořák nebyl protikonvenční jako Deml, autor „apokalyptického realismu“ (Chalupecký 1981/ 1992: 92n.; Med 1991/ 1995: 74 – 77). V této próze, osobně naléhavé i slavnostní a inspirované také rétorikou, však účelně spojil některé prvky, jež spolu s dalšími básníky postupně uváděl do literatury konce století, tedy náboženský symbolismus a estetismus, mystickou erotiku a expresivní vizionářství, a aktualizoval tak svou pozdní tvorbu sestávající už převážně ze zkonvenčnějších veršů.

Svět v našich očích nabyt jiné tvářnosti, harmonické. Pod zorným úhlem věčnosti sladilo se všecko; co bylo jařmo, co bylo utrpení, křivda a bezpráví, stalo se zdrojem sladkého očekávání naděje. Poklady naše rostou, jsou neporušitelné, rez jich nekazí, zloději nezcižují. Do našich ran kane balzám, do našich mraků sluncem září Eucharistie; nemůžeme podlehnout v boji, který by se zdvihl proti nám, ať v nás nebo mimo nás. Neviditelné pluky vojsk cítíme za sebou; bojují za nás a s námi.(...)

Nasloucháme dychtivě hlasům vábení božské Eucharistie. Jímají duši i srdce, nad strď sladší. Nasloucháme jim jako líbezné písni, kterou jsme slyšeli ve snách, ale s probuzením zapomněli; až teď ozvala se neočekávaně a jasně znovu ještě čarovněji než ve snách a uchvátila ještě mocněji.

(Dvořák 1935: 19, 28)

Některé Dvořákovy knihy vycházely také se symbolistními ilustracemi Františka Koblíhy.

Estetickým arbitrem Katolické moderny byl Sigismund Bouška, básník, překladatel, prozaik a literární kritik, jedna z mnohostranně činných osobností své generace (srov. Bitnar 1932, Putna 1998, Klínková 2000). V 90. letech se zdálo, že průbojným novátorským básníkem Katolické moderny bude právě on. Bouškovu prvotinu *Pietas* pozitivně recenzovali F. X. Šalda a Otokar Březina; o výjimečnosti Březinova textu vypovídá i to, že to byla jediná recenze, kterou kdy napsal. Oba akcentovali některé části sbírky a vyjádřili naději v Bouškův vývoj. Šalda pozitivně přijal účelný styl, myšlenkovou univerzálnost křísící středověkou mystiku, katolickou pozitivnost, autentické františkánství; to kontrastovalo s dekorativností lyriky Xavera Dvořáka (Šalda 1897).

Březinův laskavý esej byl vzbuzen Bouškovou knihou, avšak reflexe se nevztahovala výhradně k ní a pokračovala do roviny obecně básnické, jak je tomu

zvykem v Březinových esejích. Březina nejvýše cenil „mystická čísla vzácné čistoty a jednoduchého výrazu“ (Březina 1896/ 1989:171), konkrétně některé portréty. Souhlasně parafrázoval Bouškův mystický záměr a tematiku, podobně jako později Ivan Slavík (Slavík 1992).

Je to svět, v němž děti této země vycítí brzo jisté teskné ztlumení barev, rezignaci, jejíž tichá radost zdá se jim nepochopitelnou, tak je duševní a zamyšlená, házející pohledy, které nesrší jiskrami žádostí a blízkých tužeb. (...) Pronikavý klid (*a bude ještě větší průběhem další básnickovy práce* [zdůraznil J. K.]), hluboké bezvětfí, těžké a nesnesitelné nezasvěceným, leží zde na všech žádostech radostí příliš pozemských a lásky příliš dosažitelné.

Touhy zde mají křídla zvyklá letu tak prudkému, že vám mizí okamžitě v modru.

(Březina 1896/ 1989: 169 – 170)

Vzájemný profesionální i lidský vztah Bouškův a Březinův začal přátelským partnerstvím, avšak s léty se Březinovo porozumění postupně vytrácelo, až je nahradil chladný odstup. To už se Bouška cítil všeobecně zneuznán a zahoffl (srov. Bouška – Březina 1997). Bouška nenaplnil Šaldovy ani Březinovy představy. Po *Pietě* publikoval už jen jednu sbírku lyriky, *Duše v přírodě* (1904). Nestal se symbolistním básníkem, jak mu předpovídal Březina. Symbolické básně jsou v obou sbírkách jeho lyriky nečetné; *Pohádku o mé duši* otiskl Ivan Slavík (Slavík 1971). Jen zřídka dochází k sugestivnímu prolnutí významu a výrazu; mystická tendence je často pouze deklarována:

Má píseň

Jaká to byla píseň, kterou jsem hledal?
 Nebylo retů, které by jí se chvěly,
 nebylo básníků, již by ji zpívat směli,
 lidskému retu Nejvyšší schopnost tu nedal.
 Vzpomínka bledá na časy před vším časem,
 na světa všeho prvotní jas a krásu,
 v okamžik světlý vykvetla v duši v žasu,
 ozvěna pouhá, myšlenky vanula hlasem.
 U moře sedím přimrazen vlnění shonem:
 nesmírný oceán zvráceným zdá se zvonem,
 v hlubinách kdosi tam srdcem věčnosti bije,
 vlny se houpají, jaká to symfonie!...
 Slyším svou píseň, svatým v ní pláče tónem.

(Bouška 1904: 14)

Bouškovy básně většinou končí tam, kde by se měl projevit symbolista. Básník nevytvoří sugestivní symbol: jen napoví jeho významovou šíři, případně rétoricky nebo lyricky vyjádří svůj vztah k němu. Tak je tomu v básni *Krajina v duši* a v dalších: „Chtěls mě mít knězem, posvětil moje jsi dlaně.// Z těch je-

nom chudí živným se chlebem živi-/ Myšlenkou, krásou živils mě nečekaně./ klíče's mi půjčil ve svojich zahrad divy.“ (*In memoriam*; Bouška 1904: 44) „Kterak mi nově vykvetla příroda celá,/ stvoření nové!/ Jaká to moc mně zraky teď otevřela,/ duše je volná a v nesmírně světů plove!! (...) // Vesmír mi zpívá linií, barvou a vůní,/ nic nespí hluše,/ v moři i zemi, nebi i větrech trůní/ omládlá, dětská, radostná moje duše!“ (Bouška 1904: 46) „Všecko je živé a radostí světla se kmitá,/ panensky nové, ač chodím tu každodenně,/ divím se, omámen krásou, čarovně změně,/ někdo mi otevřel do duše okénka skrytá.“ (Bouška 1904: 52)

Většina Bouškových básní je z typologického hlediska předsymbolistní; mnohé odpovídají fázi vývoje dosažené epigony Vrchlického. Některé obrazy jsou *biedermeierovsky* důvěrné, ba domácké: „čekám, zda kameny samy očkem tu neprohlednou“ (Bouška 1904: 52); „v motýlů křídlech, ve květu sídlech, v molu i mūrce, / v životě tůní i hvozdů, všude zřím tvého Tvůrce!“ (Bouška 1904: 47). Bouška se spokojuje s gramatickými rýmy; příliš nevyužívá eufonie; často se vyhýbá náznakům; namísto symbolu volí paralelu (báseň *Okno*); i při zobrazení *Duše přírody* (Bouška 1904: 53) volí *parnasistní* způsob realisticky zobrazeného setkání dvou postav.

V próze se Sigismundu Bouškovi místy podařilo mysticky podat idylickou realitu všedního života (*Vánoce*, 1903, *Děti*, 1917). V některých svých básních a prózách soustředěného účelného stylu, který vítal Šalda, se tedy Bouška stal předchůdcem Bohuslava Reynka a Jakuba Demla.

Hlas Xavera Dvořáka a Sigismunda Boušky, dvou z vůdčích básníků Katolické moderny, je v českém básnictví své doby nepřeslechnutelný a přináší mu podstatné tóny. Střetání symbolismu, dekadence a impresionismu v jejich poetice je pro dobovou progresivní poezii jevem bezmála obecným. Dvořák i Bouška do jejího rámce patří a uvnitř něho jsou nezastupitelní náboženským charakterem své poezie. Ten je součástí duchovního profilu českého *fin de siècle*, jeho filozofie, krásné prózy i dramatu; budiž tedy vyložen i v poezii, která podle souhlasného mínění své doby i dneška tvořila tehdy významové jádro literatury.

LITERATURA

Baudelaire, Charles

1861 Victor Hugo in Ch. B.: Úvahy o některých současnících, (Praha: Odeon, 1968), ed. Jan Vladislav a Antonín Hartmann, přel. J. Fialová, A. a H. Kroupovi, J. Pokorný, V. Smetanová, J. Vladislav

Bitnar, Vilém

1932 Sigismund Ludvík Bouška (Praha: Universum)

Borecký, Jaromír

1892 *Rosa mystica* (Praha: Jaroslav Pospíšil)

Bouška, Sigismund

1897 *Pietas* (Praha a Nový Jičín: nákladem vydavatelů, Básnické obzory katolické, č. IV)

1904 *Duše v přírodě* (Nový Jičín: Nový život)

Bouška, Sigismund – Březina, Otokar

1997 Vlídne setkání. Vzájemná korespondence, ed. Miroslav Červenka a Petr Holman (Olomouc: Votobia)

Bremond, Henri

1926 La poésie pure, čes. překl. Čistá poezie, přel. Ladislav Kratochvíl (Praha: Orbis 1935), úvodní studii Henri Bremond napsal F. X. Šalda

Březina, Otokar

1889 – 1905/ 1936 Dopisy Otokara Březiny Anně Pammrové z let 1889 až 1905, ed. Jaroslav Křemen a Anna Pammrová (Praha: Emanuel Chalupný, v komisi Melantricha)

1897 recenze knihy Sigismund Bouška: Pietas, Nový život, roč. 2, č. 3, str. 75 – 77, přetištěno in O. B.: Hudba pramenů a jiné eseje, ed. Petr Holman (Praha: Odeon, 1989)

Černý, Václav

1935 Otázky tzv. čisté poezie, Literární noviny, roč. 8, 1935 – 1936, č. 3, 18. 10., str. 5-6

1994 Francouzská poezie 1918 – 1945 (Deset kapitol o moderní francouzské poezii), ed. Petr Turek (Praha: KRA)

Červenka, Miroslav

1966 Symboly, písně a mýty. Studie o proměnách českého lyrického slohu na přelomu století (Praha: Československý spisovatel)

Dvořák Xaver

1888 Zlatou stezkou (Krnov: Zahrádka svatého Františka)

1894 Sursum corda (Praha: Cyrilometodějská knihtiskárna)

1897 Eucharistia (Praha: nákladem autora)

1913 Modlitby básníkovy (Praha: nákladem autora)

1935 Pange lingua (Praha: Cyrilo-metodějské knihkupectví Gustava Francla)

Griffiths, Richard

1966 The Reactionary Revolution (London: Constable)

Chalupecký, Jindřich

1981 Jakub Deml (Praha: Petlice, samizdat), přetištěno in J. Ch.: Expresionisté (Praha: Torst, 1992), ed. Zina Trochová, Jaroslav Med a Jan Šulc

Jirá, Vojtěch

1945 Vrchlický – dekadent, Český bibliofil, roč. 14, přetištěno in: V. J.: Portréty a studie, ed. Josef Čermák a Věra Pašková (Praha: Odeon, 1978), str. 254 – 263

1946 Hlaváčkův rým, in: V. J.: O smyslu formy (širší verze in Listy filologické, roč. 57, 1930); přetištěno in V. J.: Duch a tvar, 1967, a in: Portréty a studie, str. 460 – 477

Kadlec, Jaroslav

1987 Přehled českých církevních dějin (Řím: Křesťanská akademie; přetisk Praha: Zvon) 1991

Klínková, Hana

2000 Sigismund Bouška in Roman Musil a Aleš Filip, ed., Zajatci hvězd a snů (Praha: Argo), str. 161 – 182

Králík, Oldřich

1948 Otokar Březina. 1892 – 1907. Logika jeho díla (Praha: Melantrich)

Levý, Otakar

1947 Baudelaire, jeho estetika a technika (Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity)

Máchal, Jan

1926 Boje o nové směry v české literatuře (1880 – 1900) (Praha: Jednota českých filologů)

Marek, Pavel

2000a Vznik a formování české Katolické moderny, in Zajatci hvězd a snů, str. 64 – 84

2000b Česká katolická moderna, ed. P. M. (Olomouc – Prostějov: Katedra politologie a evropských studií FF UP a Muzeum Prostějovska)

Med, Jaroslav

1991 Jakub Deml – „Velký z popudlivého plemene básníků...“, in: Jakub Deml: Sen jeden svítí (Praha: Odeon, 1991), přetištěno in J. M.: Spisovatelé ve stínu. Studie o české literatuře (Praha: Zvon, 1995), str. 69 – 85

- 1995 Spisovatelé ve stínu. Studie o české literatuře (Praha: Zvon)
- Mourková, Jarmila
1975 Růžena Svobodová (Praha: Melantrich)
- Mukařovský, Jan
1932 Poezie Karla Hlaváčka, in Charisteria G. Mathesio quinquagenario oblata, přetištěno in Kapitoly z české poetiky, sv. II (Praha: Svoboda, 1948), str. 209 – 218
1934 Předmluva k vydání Hlaváčkových Žalmů, přetištěno in Kapitoly z české poetiky, sv. II (Praha: Svoboda, 1948), str. 219 – 234
- Novák, Jan V. – Novák, Arne
1936 – 1939 Přehledné dějiny literatury české od počátků až po naše dny (Olomouc: R. Promberger)
- Opelík, Jiří
1980 Josef Čapek (Praha: Melantrich)
- Pešat, Zdeněk
1959 J. S. Machar básník (Praha: Nakladatelství Československé akademie věd)
- Putna, Martin C.
1998 Česká katolická literatura 1848-1918 (Praha: Torst)
- Pynsent, Robert
1988 K morfologii české dekadence, Česká literatura, roč. 36, str. 168 – 181
- Raymond, Marcel
1933 De Baudelaire au Surrealisme, angl. překlad From Baudelaire to Surrealism (London: Methuen and Company Ltd., 1970)
- Slavík, Ivan
1971 ed. Zpívající labutě (Praha: Odeon)
1992 Sigismund Bouška, Souvislosti, roč. 3, č. 6, str. 75-79, přetištěno in: I. S. Tváře za zrcadlem (Praha: Vyšehrad, 1996)
- Soldan, Fedor
1930 Karel Hlaváček, typ české dekadence (Praha: Kvasnička a Hampl)
- Soldán, Ladislav
2000 Karel Dostál-Lutinov a Nový život, dva sloupy Katolické moderny (Rosice u Brna: Gloria)
- Šalda, F. X.
1897 recenze knih Xaver Dvořák: Meditace a Sigismund Bouška: Pietas, Literární listy, roč. 18, přetištěno in F. X. Š.: Kritické projevy, sv. 3, ed. Karel Dvořák (Praha: Melantrich, 1950), str. 215 – 229
1926 Henri Bremond, viz in Bremond 1926/ 1935
1931 Henri Bremond a jeho „ryzí poezie“. Šaldův zápisník, roč. 3, str. 212 – 222
1933 Pohled na naši nejnovější produkci lyrickou. Šaldův zápisník, roč. 6, str. 9 – 33

XAVER DVOŘÁK AND SIGISMUND BOUŠKA, TWO ROMAN CATHOLIC MODERNISTIC POETS

The author traces the contribution to Czech poetry of two leading poets from the Roman Catholic Modernistic School. Both the poets, together with the other fin-de-siècle writers, created poetry of the type *landscape as a state of mind*. As early as the late 1880's, Xaver Dvořák, the older of the two, was a pioneer of the above mentioned synthesis of Symbolism, Decadence and Impressionism, while Sigismund Bouška joined this stream several years later. In the 1890's, their writings nearly approached the best Modernistic poetry of that time (Otokar Březina, Antonín Sova, Karel Hlaváček and Jiří Karásek ze Lvovic). After 1900, however, their works displayed strong tendencies towards Parnassianism and Realism. Rare progressive elements, such as the experiments with free verse and symbolic prose, appeared in their later work but they did not, in part rightly, meet with a considerable response.

